

Dr. Kovács Gyula⁹¹

**A házasság a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények
(Btk. XIV. fejezet) csoportosítása⁹²**

„A szemérem elleni bűncselekményekkel s az ezekre vonatkozó jogszabályok analizisével foglalkozó jogász helyzete erősen hasonlít ahhoz a természet-tudóséhoz, ki a bűzhödtt mocsarak faunájának vagy flórájának tanulmányozását s ezek törvényeinek felkutatását és ismertetését tűzi ki feladatául. Ott is, itt is szenny az, amiben dolgozik, s szinte állandóan le kell küzdenie az undor érzését, hogy vissza ne forduljon vizsgálódásainak területéről. Ám amint a tudományos bűvárkodás szenvedélye erőt ad a természet kutatójának oly dolgokkal való foglalkozáshoz, amelyeket más messze elkerül, éppúgy a jogászt is hasonló érzés sarkallja, midőn a szexuális bűncselekmények matériáját ragadja meg.”

Angyal Pál⁹³

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) XIV. fejezete egymástól némileg elkülönülő négy olyan társadalmi viszony elleni támadást szabályoz, amelyek között egyféle kapcsolat áll fenn, azonban különböznek is egymástól. A jelzett összefüggés tagadhatatlan a házasság, a család és az ifjúság vonatkozásában, ellenben a nemi erkölcs csak lazábban kapcsolódik az előző háromhoz. E jogi tárgyak különbözőségére figyelemmel a fejezet két címre: a házasság, a család és az ifjúság elleni bűncselekmények (I. cím) és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (II. cím) tagolódik.

1. A nemi erkölcs elleni bűncselekmények, valamint az erőszakos közösülés problematikája

Ebben a fejezetben az nemi erkölcs elleni bűncselekményekről, valamint az erőszakos közösülés problematikájáról szeretnék néhány szót szólni, a teljesség igénye nélkül.

1.1. A NEMI ERKÖLCS ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEKRŐL ÁLTALÁBAN

A nemi erkölcs társadalmi termék, része az általános morális felfogásnak. Ez az alapfelfogás, hagyományosan a férfi és a nő egymás közötti viszonyában a teljes egyenjogúságnak, a nemi élet maximális kényszermentességének álláspontján van. Az emberi viselkedés meghatározói között kétségtelenül kitüntetett szerepet játszanak az ösztönök, köztük a nemi ösztön is, de ettől függetlenül minden ép pszichikumú embernek rendelkeznie kell azzal a képességgel, hogy ösztön-megnyilvánulásait

⁹¹ A szerző szakíró, újságíró (a Magyar Újságírók Országos Szövetségének és a Tudományos Újságírók Klubjának tagja), a Rendőrtisztai Főiskola Kriminálisztikai Tanszékének oktatója, a Magyar Bűnyldözők Szakmai Egyesületének tudományos titkára.

⁹² Az anyag részét képezi, ha úgy tetszik, előtanulmánya egy későbbiek során kiadásra kerülő főiskolai jegyzetnek. Címe: *Az egyes nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása.*

⁹³ Dr. Angyal Pál: *A szemérem elleni büntettek és vétségek*, V. oldal (Attila-nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1937).

az értelem kontrollja alá helyezze. *E bűncselekmények tehát a szexuális ösztön olyan – többnyire erőszakos vagy rendellenes – kiélésében nyilvánulnak meg, amelyekkel szemben a társadalom védelme a büntetőjogi szankciók alkalmazását is parancsolóan megköveteli.*

A nemi erkölcs elleni bűncselekmények körében olyan tényállások is megtalálhatók, amelyek véghezvitele általában nem szexuális indítatásból vezérelt, hanem anyagi haszonszerzés céljából történik. Ilyenek például a tiltott pornográf felvétellel visszaélés egyes alakzatai [Btk. 204. § (2)–(6) bekezdése], valamint az élődsi életvitel jellegzetes megnyilvánulási formáiként az üzletszerű kéjelgés elősegítése (Btk. 205. §), a kitarottság (Btk. 206. §) és a kerítés (Btk. 207. §). [E körben a Btk. eredeti szabályozása vétségként rendelte büntetni az üzletszerű kéjelgést (Btk. 204. §). Ezt a bűncselekményt azonban az 1993. évi XVII. törvény 103. § (1) bekezdése 1993. május 15-i hatállyal kiiktatta büntető kódexünkéből.]

A nemi erkölcs elleni bűncselekményeket egyes szerzők – a védett jogtárgy alapján – három csoportba sorolják.⁹⁴ Így megkülönböztethetők

a) a nemi élet szabadságát sértő bűncselekmények: ide tartozik az erőszakos közösülés (Btk. 197. §), a szemérem elleni erőszak (Btk. 198. §) és a kerítés minősített esete [Btk. 207. § (3) bekezdés b) pontja],

b) az ifjúság egészséges szexuális fejlődését sértő vagy veszélyeztető bűncselekmények: a megrontás (Btk. 201–202/A. §), a tiltott pornográf felvétellel visszaélés (Btk. 204. §), a kerítés minősített esete [Btk. 207. § (3) bekezdés a) pontja és a vérfertőzés (Btk. 203. §) sorolható e körbe, valamint

c) a nemi kapcsolatok társadalmi rendje elleni bűncselekmények: a vérfertőzés (Btk. 203. §), az üzletszerű kéjelgés elősegítése (Btk. 205. §), a kitarottság (Btk. 206. §), a kerítés (Btk. 207. §) és a szemérem sértés (Btk. 208. §). [A vérfertőzés b) és c) pontban történő feltüntetése e deliktum kettős jogi tárgyából ered. E bűncselekmény esetében a társadalmi viszonyokban kifejezésre jutó érdek vagy érték elsődlegesen a nemi kapcsolatok társadalmilag kialakult rendje; emellett a cselekmény elkövetése adott esetben veszélyezteti a rokoni kapcsolatok tisztaságát, az egészséges utódok megszületését is.]

1.2. AZ ERŐSZAKOS KÖZÖSÜLÉS PROBLEMATIKÁJA

Az Országgyűlés 1997. július 8-án elfogadta a Btk. módosításáról szóló 1997. évi LXXIII. törvényt, amely a benne foglalt változtatások mennyiségére tekintettel joggal nevezhető a Btk. novellájának.⁹⁵ E törvény, jelentős mértékben modifikálta a Btk. Általános Részét a büntetések és a büntetések kiszabásával kapcsolatosan, valamint új különös részi tényállásokat konstruált (pl. bünszervezet létrehozása, mint sui generis delictum⁹⁶), továbbá számos változtatást léptetett életbe.

A módosításokkal összefüggésben a legnagyobb visszhangot a közvéleményben az egyes nemi erkölcs elleni bűncselekmények újrakodifikálása váltotta ki. Ennek következtében pl. az erőszakos közösülés büntettét – a korábbi szabályozástól eltérően – mind házassági életközösségen kívül, mind azon belül, akár nő, vagy akár férfi sérelmére el lehet követni.

Ennek az írásnak nem célja, hogy bemutassa e deliktumot történeti fejlődésében, kriminológiai megközelítésben és dogmatikájában, hanem – különös tekintettel az

⁹⁴ Forrás: Horváth–Kereszty–Marázné–Merényi–Nagy–Vida: Fejezetek a magyar büntetőjog különös része köréből, 243. oldal (JATEPress Kiadó, Szeged, 1994).

⁹⁵ Az 1997. évi LXXIII. törvény ötvenhét szakaszban módosította a Btk.-t, illetve az 1979. évi 5. és az 1979. évi 11. törvényerejű rendeletet.

⁹⁶ Sajátos, különleges, egyedi (sajátképi) bűncselekmény.

inkriminált módosításra –, mindössze felhívja a figyelmet néhány, az új tényállás vonatkozásában felmerülő elméleti és gyakorlati problémára, mintegy megkérdőjelezve e bűncselekmény megváltoztatásának megalapozottságát.

Vizsgáljuk meg tehát, mi lehet az oka annak, hogy a módosított tényállás laikus és szakmai körökben egyaránt napjainkban is kitüntetett figyelmet érdemel? Miért, hogy hazánkban e magatartás szankcionálása a közvéleményt meglehetősen foglalkoztatja és megosztja?

A házastársak között elkövetett erőszakos közöszülés (vagy szemérem elleni erőszak) esetében a törvényalkotó egy olyan kérdést közelít meg a büntetőjog oldaláról, amely évezredek óta a privát szféra legintimebb részéhez tartozik. Egy esetleges büntetőeljárás olyan beavatkozást jelenthet egy család életébe, ami talán lényegesen fontosabb érdekeket sért, mint például a szexuális önrendelkezési jog, amelynek biztosítására kérdéses módosítást életre hívta a jogalkotó. Ez lehet az egyik ok.

A tényállás megváltoztatásának legfőbb célja az volt, hogy az eddig létező diszkriminációt megszüntesse. Ennek a módosítás maradéktalanul eleget tett, mivel a passzív alany körében mindössze két megkötés maradt: élő személy és a tettetől eltérő nemű legyen (szemérem elleni erőszak esetében ez utóbbi sem szükséges), a cselekmény pedig – mint említettem volt – házassági életközösségen kívül és belül egyaránt elkövethető. A miniszteri indokolás ehhez a következőket fűzi hozzá: „*a házastársak a házasságkötéssel nem mondanak le teljesen szexuális önrendelkezési jogukról, a házasságkötés ténye nem jogosítja fel egyik felet sem arra, hogy a szexuális érintkezést a másik fél akarata ellenére, a házastársnak lelki és sokszor fizikai gyötrelmet előidéző módon gyakorolja.*”⁹⁷ Ez viszont, valljuk be (én bevallom), pestiesen szólva: nem hangzik rosszul.

De (mert mindig akad egy de): a büntető anyagi jog területén általános tendenciaként érvényesül az a jellemző, hogy a törvényhozás csak valamely cselekmény tömegessé válása esetén reagál a negatív folyamatokra. Másképpen kifejezve: a jogalkotásban érvényesül az úgynevezett „*rabló-pandúr effektus*”,⁹⁸ vagyis az előbbi mindig egy lépéssel előbbre jár az utóbbinál. Ez esetben azonban a fenti irányzat megdőlni látszik, mivel az erőszakos közöszlések száma az össz-bűncselekményekhez képest nem számottevő, ezen belül a házasságon kívüli nemi erőszak – a kriminálstatisztikai mutatók szerint – elhanyagolható, illetőleg többnyire latens marad. Kizártnak tartom tehát, hogy a törvénymódosításból kifolyólag az ilyen ügyek bírói szakban jelentős arányt képviseljenek. (Nézze el nekem a Tisztelt Olvasó, hogy számadatokkal itt és most nem terhelem!) Okkal-joggal merülhet fel a kérdés: vajon ténylegesen mi indukálhatta a jogalkotót arra, hogy e tényállást újrafogalmazza? Társadalmi szükségszerűség? Kétlem. (Egyébként is: milyen házassági életközösség az, ahol az erőszak egyáltalán felmerülhet?)

További probléma az is (tudjuk be ezt a másik oknak), hogy e magatartás büntendővé nyilvánítása azzal a veszéllyel is járhat, hogy a megromlott házastársi viszonyban az egyik fél a másik terhére visszaél a törvény adta lehetőségekkel. Az új törvény ugyanis a házasságok felbontása esetében igen komoly eszközt ad a házastársak kezébe. Olyan eszközt, amellyel élve a lakáshasználati, gyermekelhelyezési perekben az ellenérdekű féllel szemben folyamatban levő büntető eljárásra hivatkozva a bíróság a nem kívánt partner lakáshasználati jogát megszüntetheti, vagy gyermeke láthatását, szülői-felügyeleti jogát megvonhatja, sőt, nemes

⁹⁷ Az 1997. évi LXXIII. törvény 22. §-hoz fűzött miniszteri indokolás.

⁹⁸ Az idézet Tóth Gábor: Egy ágyban az ellenséggel című munkájából származik (Collega. Szakmai folyóirat, joghallgatók számára, 5/1997. szám, 9. oldal).

egyszerűséggel, egy meg nem történt erőszakos közöselés miatt tett feljelentés, ki-tűnő módszer lehet a megunt házastárs félreállítására is.

Arra vonatkozóan korábban nem volt adat, hogy eleddig hány nőt (vagy férfit) érintett a házasságon belüli nemi erőszak problémája, hiszen szankcionáltság hiányában ez rejtve maradt a hatóságok előtt. Azonban az tény, hogy elenyésző volt azoknak az ügyeknek a száma, amelyekben a feleség feljelentéssel élt férje ellen könnyű testi sértés elkövetése miatt (vagy fordítva), holott ez a lehetőség ez idáig is rendelkezésre állt volna. Ebből én azt a következtetést vonom le, hogy azokban a családokban, ahol az erőszak állandósult jelenség, a megváltoztatott tényállás vajmi kevés védelmet nyújt.

Harmadik okként említést érdemel egy nem elhanyagolható nehézség is, ami az új szabályozással kapcsolatosan felmerül. Ez pedig nem más, mint a bizonyíthatóság kérdése. A javaslat parlamenti vitája során annak idején többen felvetették a felszólalók közül, hogy azért sem célszerű a tényállást megváltoztatni, mivel e bűncselekmény bizonyíthatósága – ebben a formában – szinte megoldhatatlan. Osztom nézetüket.

A magyar büntetőeljárás magáévá teszi az in dubio pro reo elvét,⁹⁹ azaz a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére.¹⁰⁰ E bűncselekmény megítélésénél – mivel a legszorosabb férfi-nő kapcsolatról van szó – rendkívüli körültekintéssel kell vizsgálni a sértetti közrehatás kérdését, illetőleg a sértett szerepét. Házassági életközösségen belül roppant körülményes kimutatni a nemi erőszak tényét. Szinte megoldhatatlan feladat elé állítja a bíróságot az is, hogy miképpen ítélje meg konkrét ügyben az elkövetéshez szükséges erőszak mértékét. Főszabályként az erőszakos közöselés akkor állapítható meg, ha az elkövető akaratot megtörő, lenyűgöző erőszakot fejt ki a sértett irányába (vis absoluta), továbbá a tényállásszerűséghez elengedhetetlen feltétel a sértett komoly ellenállása. Vajon milyen zsúnmérték alapján fog eldőlni, hogy az adott ügyben a házasság felek között – szexuális szokásaikat is figyelembe véve – mikor akaratot megtörő az erőszak és mikor komoly az ellenállás? Mivel az ilyen ügyekben többnyire egy állítás és egy tagadás áll szemben egymással, nehéz lesz e kérdést dűlőre vinni. Vagy mi a helyzet például akkor, ha a férj, álmában „lepi meg” a feleségét? Ez esetben ugyanis akaratnyilvánításra képtelen állapot felhasználásával elkövetett erőszakos közöselésről (vagy szemérem elleni erőszakról) beszélünk. Továbbmegyek: mi történik, ha a házastársak egy veszekedés kapcsán bántalmazzzák egymást (vagy csak a férj a feleséget, ez a tipikus), majd mintegy békülésképpen közöselnek, később a feleség a férj ellen büntetőfeljelentést tesz? (Senkinek nem szeretnék tippeket adni.)

Az erőszakos közöselés alapesete főszabály szerint csak magánindítványra büntethető,¹⁰¹ azonban amennyiben az arra jogosult azt – joghatályosan – előterjesztette, a továbbiakban az ügy ura a nyomozó hatóság, illetve az ügyész. Ebből eredően nem áll módjában a sértettnek, hogy az elkövetőnek, például a férjének megbocsásson. Pontosabban, hiába bocsát meg, mert ez legfeljebb a bírósági előtt lehet nyomatékos enyhítő körülmény, ugyanis a magánindítvány nem vonható vissza.¹⁰² Egyetlen – nem kellően megfontolt – lépés tehát, és családok mehetnek tönkre. Érdemes azon is töprengeni, hogy a vajon jogalkotó milyen indítástól vezérelve helyezte hatályon kívül a korábban meglévő speciális büntethetőséget megszüntető okot, amely szerint, ha a tettes és a sértett az első fokú bíróság ítéletének meghozatala előtt házasságot köt, a büntetés az alapesetben és a minősített esetek egy ré-

⁹⁹ Kétes esetben a vádlott javára (kell dönten).

¹⁰⁰ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 4. § (2) bekezdés.

¹⁰¹ Btk. 209. §.

¹⁰² Btk. 31. § (6) bekezdése.

szében korlátlanul enyhíthető volt.¹⁰³ E rendelkezés eltörlése ugyanis kizárta az érintett megbocsátásához fűződő és az elkövetőt érintő kedvezményt.

Megannyi felvetés, kérdés, amelyre a válaszokat a közelmúlt bírói gyakorlata a mai napig nem adta meg, és megítélésem szerint, ezek a válaszok a nem túl távoli jövő bírói gyakorlatától sem várhatók. De nem adom fel, és tovább kutakodom, mert felettébb bosszant, ha nem tudom, hogy a dolgok miképpen működnek, és legfőképpen a jelenségek miért történnek.

2. A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények csoportosítása

Ebben a fejezetben házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények – különböző elméleti és gyakorlati szempontok alapján történő – csoportosítására kerül sor.

2.1. A HÁZASSÁG, A CSALÁD ÉS AZ IFJÚSÁG ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK CSOPORTOSÍTÁSA

A házasság, a család és az ifjúság elleni bűncselekményeket az általános törvényi tényállás elemei alapján, az üldözhetőség és súly szerint, valamint a tényállások egymáshoz való viszonyát és egyéb szempontokat figyelembe véve csoportosítom.

A) Csoportosítás az általános törvényi tényállás elemei alapján

A közvetlen jogi tárgy szerint a házasság, a család és az ifjúság elleni bűncselekmények két csoportba különíthetők el.

Az első csoportba a kettős házasság vagy kettős bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése [a továbbiakban együtt: kettős házasság (Btk. 192. §)], a családi állás megváltoztatása (Btk. 193. §) és a tartás elmulasztása tartozik (Btk. 196. §), a másodikba pedig a kiskorú elhelyezésének megváltoztatása (Btk. 194. §) és a kiskorú veszélyeztetése (Btk. 195. §) sorolható. Az első csoportban szereplő deliktumok jogi tárgyához képest a másodikban említett bűncselekmények jogi tárgya speciális, lényegében többletismérveket tartalmaz. Itt ugyanis az elsődleges közvetlen jogi tárgy a kiskorú megfelelő testi, értelmi és erkölcsi fejlődése, míg az előző kategóriánál a monogám házasság intézménye, a családi állás és az ebből fakadó jogi helyzet, illetve a tartási kötelezettség teljesítése.

Az elkövetési tárgy (dolog és passzív alany) alapján ugyancsak két csoport állítható fel.

A kettős házasságnak és a tartás elmulasztásának az elkövetési tárgy nem tényállási eleme, ezzel szemben a családi állás megváltoztatásánál, a kiskorú elhelyezésének megváltoztatásánál és a kiskorú veszélyeztetésénél ez az elem szerepel.

Az elkövetési magatartások típusai szerint a Btk. XIV. fejezet I. címében nevesített bűncselekményeket háromféleképpen oszthatjuk meg.

Jellemzően tevésssel követhető el a kettős házasság, a családi állás megváltoztatása, a kiskorú elhelyezésének megváltoztatása és a kiskorú veszélyeztetése büntetnének második alakzata, minősített esete, illetve a kiskorú veszélyeztetésének vétsége [Btk. 195. § (2)–(4) bekezdése]. Tevéssel és mulasztással egyaránt elkö-

¹⁰³ Ezt a kitéltelt a módosítást megelőzően a Btk. 197. § (3) bekezdése tartalmazta.

vethető a kiskorú veszélyeztetése büntetvény első alakzata [Btk. 195. § (1) bekezdése], végül kizárólag mulasztással valószínűsíthető meg a tartás elmulasztása.

Az *eredmény* alapján két bűncselekménytípusról beszélhetünk.

Materiális (anyagi vagy eredmény) bűncselekmény a kiskorú veszélyeztetése büntetvény első alakzata [Btk. 195. § (1) bekezdése], valamint a tartás elmulasztásának minősített esete [Btk. 196. § (3) bekezdése]. A többi tényállásnál a jogalkotó eredményt nem fogalmaz meg (ezek immateriális, más néven alaki vagy eredmény nélküli bűncselekmények).

A *szituációs ismérveknek* négy bűncselekmény esetében tulajdonít jelentőséget a törvény. Ezek a kettős házasság [Btk. 192. § (1) és (2) bekezdésének első fordulata (az elkövetés ideje)], a családi állás megváltoztatása [Btk. 193. § (2) bekezdésének a) pontja és (3) bekezdése (az elkövetés módja)], a kiskorú veszélyeztetése [Btk. 194. § (1) és (4) bekezdése (az elkövetés módja, illetve az elkövetés ideje)] és a tartás elmulasztása [Btk. 196. § (az elkövetés módja)]. A kiskorú elhelyezésének megváltoztatásánál ez az elem nem szerepel.

A házasság, a család és az ifjúság elleni bűncselekmények *alany szerinti csoportosításánál* két kategóriát állíthatunk fel.

A kettős házasság [Btk. 192. § (1) és (2) bekezdésének második fordulata], a családi állás megváltoztatása [Btk. 193. § (1) bekezdése], a kiskorú elhelyezésének megváltoztatása (Btk. 194. §) alanya bárki lehet, aki az általános alannya válás hármasként megfelel. Ezzel szemben speciális alanyt követel meg a törvény a kettős házasság [Btk. 192. § (1) és (2) bekezdés első fordulata], a családi állás megváltoztatása [Btk. 193. § (2) és (3) bekezdése], a kiskorú veszélyeztetése (Btk. 195. §) és a tartás elmulasztása (Btk. 196. §) esetében.

A *bűnösség formáit* figyelembe véve megállapítható, hogy a Btk. XIV. fejezet I. címébe tartozó bűncselekményeket szándékosan lehet megvalósítani. Kivételt képez ez alól a családi állás megváltoztatása: ennél az alakzatnál a bűncselekményt a gyógy- vagy nevelőintézet alkalmazottja foglalkozása körében gondatlanságból is elkövetheti [Btk. 193. § (3) bekezdése].

Célzatot egyedül a kiskorú elhelyezésének megváltoztatásánál követel meg a jogalkotó (az elhelyezés tartós megváltoztatása céljából történik a kiskorú elvitele, rejtve vagy titokban tartása), ezért e deliktumot csak egyenes szándékkal lehet megvalósítani. Motívumot egyik bűncselekmény sem tartalmaz.

B) Csoportosítás az üldözhetőség szerint

A házasság, a család és az ifjúság elleni bűncselekmények közül mindegyik hivatalból üldözendő.

C) Csoportosítás súly szerint

A Btk. XIV. fejezet I. címébe sorolt bűncselekmények súly szerint két csoportba oszthatók.

Alapesetben a kettős házasság, a családi állás megváltoztatása, a kiskorú veszélyeztetése büntett, a kiskorú elhelyezésének megváltoztatása és a tartás elmulasztása vétség.

D) Csoportosítás a tényállások egymáshoz való viszonya szerint

Az első csoportba azok a bűncselekmények vonhatók, amelyek – a törvényi tényállások alakzatait figyelembe véve – csak alapeseti tényállással (vagy tényállásokkal)

rendelkeznek. Ezek a kettős házasság és a kiskorú elhelyezésének megváltoztatása.

A második kategóriát azok a bűncselekmények képezik, amelyeknek minősített esete is van. Ide tartozik a családi állás megváltoztatása és a tartás elmulasztása. Megjegyzendő, hogy létezik olyan álláspont is, amely szerint a kiskorú veszélyeztetésének vannak minősített esetei [Btk. 195. § (2) és (3) bekezdése], illetőleg privilegizált esete [Btk. 195. § (4) bekezdése] is. Megítélésem szerint, önmagában a súlyosabb vagy enyhébb büntetési tétel – különösen más-más alany vonatkozásában és elkövetési magatartás megvalósulásakor – nem alapozza meg a minősített, illetve a privilegizált eset megállapíthatóságát.

E) Csoportosítás egyéb szempontok szerint

Értelmező rendelkezést fogalmaz meg a kiskorú veszélyeztetésénél a Btk. 195. § (5) bekezdése. A hivatkozott törvényhely szerint, a Btk. 195. § (1) bekezdése alkalmazásában a kiskorú gondozására, nevelésére vagy felügyeletére köteles személynek kell tekinteni a szülői felügyeletet gyakorló szülő, illetve gyám élettársát, továbbá a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőt, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él.

Sajátos büntethetőségi akadályt állít fel a törvényalkotó a tartás elmulasztásánál. A Btk. 196. § (4) bekezdése kimondja, hogy az (1) bekezdés alapján az elkövető nem büntethető, a (3) bekezdés esetén pedig büntetése korlátlanul enyhíthető, ha kötelezettségének az első fokú ítélet meghozataláig eleget tesz.

E büntethetőségi akadályhoz speciális büntető alaki jogi rendelkezés társul. A Be. 222. § (3) bekezdése – A vádemelés elhalasztása alcím alatt – kimondja, hogy az ügyész a vádemelést tartás elmulasztásának vétsége miatt egy évre elhalasztja, ha ettől az elmulasztott kötelezettség teljesítése várható. A Be. 226. § (2) bekezdése pedig úgy rendelkezik, hogy az eljárást a vádemelés elhalasztása tartamának elteltel előtt is meg kell szüntetni, ha a tartás elmulasztása vétségének gyanúsítottja a tartási kötelezettségét teljesítette.

2.2. A NEMI ERKÖLCS ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK CSOPORTOSÍTÁSA

A nemi erkölcs elleni bűncselekmények – a 2.1. fejezetben foglaltak szempontoknak megfelelően – az alábbiak szerint csoportosíthatók

A) Csoportosítás az általános törvényi tényállás elemei alapján

A bevezetőben említettem volt, hogy a nemi erkölcs elleni bűncselekmények, a védett jogtárgy alapján három csoportba sorolhatók. Ismétlésképpen, röviden, megkülönböztethetők tehát

a) a nemi élet szabadságát sértő bűncselekmények: ide tartozik az erőszakos közöszlés (Btk. 197. §), a szemérem elleni erőszak (Btk. 198. §) és a kerítés minősített esete [Btk. 207. § (3) bekezdés b) pontja],

b) az ifjúság egészséges szexuális fejlődését sértő vagy veszélyeztető bűncselekmények: a megrontás (Btk. 201–202/A. §), a tiltott pornográf felvétellel visszaélés (Btk. 204. §), a kerítés minősített esete [Btk. 207. § (3) bekezdés a) pontja] és a vérfertőzés (Btk. 203. §) sorolható e körbe, valamint

c) a nemi kapcsolatok társadalmi rendje elleni bűncselekmények: a vérfertőzés (Btk. 203. §), az üzletszerű kéjteljes elősegítése (Btk. 205. §), a kitarottság (Btk. 206. §), a kerítés (Btk. 207. §) és a szeméremsértés (Btk. 208. §).

Az *elkövetési tárgy* (dolog és passzív alany) alapján ugyancsak három csoport állítható fel.

Az első csoportba tartozó deliktumok rendelkeznek passzív alannyal. Ilyen az erőszakos közösülés, a szemérem elleni erőszak, a megrontás és tiltott pornográf felvétellel visszaélés minősített esetei [Btk. 204. § (3)–(4) és (6) bekezdése] és a kerítés.

A második kategóriába a tiltott pornográf felvétellel visszaélés egyes alakzatai [Btk. 204. § (1)–(3) és (5) bekezdése] és az üzletszerű kéjelgés elősegítése sorolható. Ez utóbbinál az elkövetési tárgy az épület vagy egyéb hely, noha e megállapítás a jogtudományok művelőinek körében vitatott.

A harmadik csoportot képezik azok a bűncselekmények, amelyeknek elkövetési tárgya nincs. Ezek a vérfertőzés, a kitarottság és a szeméremsértés.

Az *elkövetési magatartások* formáit górcső alá véve megállapítható, hogy a Btk. XIV. fejezet II. címében szereplő bűncselekményeket jellemzően tevéssel lehet megvalósítani.

A nemi erkölcs elleni bűncselekmények *eredményt* nem tartalmaznak, tehát immateriális (alaki vagy eredmény nélküli) deliktumok.

A *szituációs ismérvek*nek az alapesetben három bűncselekménynél tulajdonít jelentőséget a jogalkotó. E deliktumok az erőszakos közösülés (az elkövetés módja), a szemérem elleni erőszak (az elkövetés módja) és a szeméremsértés (az elkövetés helye). A többi bűncselekménynél (megrontás, vérfertőzés, tiltott pornográf felvétellel visszaélés, üzletszerű kéjelgés elősegítése, kitarottság, kerítés) alapesetben ilyen tényállási elem nincs.

A Btk. XIV. fejezet II. címébe foglalt bűncselekmények *alany szerinti megkülönböztetésénél* két csoportot állíthatunk fel.

Az első csoportba azok a tényállások tartoznak, amelyeknek alanya bárki lehet, aki az általános alannya válás feltételeinek megfelel. Ilyen a szemérem elleni erőszak, a rábírással más érdekében elkövetett megrontás büntette [Btk. 202. § (1) bekezdése], a tiltott pornográf felvétellel visszaélés, az üzletszerű kéjelgés elősegítése, a kitarottság, a kerítés és a szeméremsértés.

A második kategóriát azok a bűncselekmények képezik, amelyek elkövetője speciális. Ezek az erőszakos közösülés, a megrontás büntette [Btk. 201. § (1) bekezdés második fordulata], az eredménytelen rábírással elkövetett megrontás büntette [Btk. 201. § (2) bekezdése], az eredménytelen rábírással más érdekében elkövetett megrontás büntette [Btk. 202. § (2) bekezdése] és a vérfertőzés. Megjegyezni kívánom, hogy bizonyos nézetek szerint az erőszakos közösülést bárki elkövetheti, ugyanis itt a passzív alannak kell az elkövetőhöz képest más neműnek lennie.

A *nemi erkölcs elleni bűncselekményeket szándékosan lehet megvalósítani*. Ezen belül kizárólag egyenes szándékkal (dolus directus) követhető el az üzletszerű kéjelgés elősegítésének büntette [Btk. 205. § (1) bekezdése], a kerítés és a szeméremsértés. E deliktumok természetesen célzatot is tartalmaznak.

B) Csoportosítás az üldözhetőség szerint

Az e címben szereplő tényállások közül az *erőszakos közösülés büntette* [Btk. 197. § (1) bekezdése], a *szemérem elleni erőszak büntette* [Btk. 198. § (1) bekezdése], a *megrontás büntette* [Btk. 201. § (1) bekezdése], *valamint az eredménytelen rábírással elkövetett megrontás büntette* [Btk. 201. § (2) bekezdése] *csak magánindítványra büntethető*, kivéve, ha azokkal összefüggően nem magánindítványra büntetendő

bűncselekményt is elkövetnek.¹⁰⁴ A többi – előzőekben fel nem sorolt – *deliktum hivatalból üldözendő*.

C) Csoportosítás súly szerint

A nemi erkölcs elleni bűncselekmények súly szerint két csoportba sorolhatók.

Alapesetben az erőszakos közösülés, a szemérem elleni erőszak, a megrontás, a vérfertőzés, a tiltott pornográf felvétellel visszaélés, az üzletszerű kéjelgés elősegítése, a kitarottság és a kerítés büntett, a szeméremsértés pedig vétség.

D) Csoportosítás a tényállások egymáshoz való viszonya szerint

Az *első csoportba* azok a bűncselekmények tartoznak, amelyek csak alapeseti tényállással rendelkeznek, úgymint a kitarottság és a szeméremsértés

A *második kategóriába* sorolhatók azok a deliktumok, amelyeknek minősített esete is van. Ezek az erőszakos közösülés, a szemérem elleni erőszak, a megrontás, a tiltott pornográf felvétellel visszaélés és a kerítés.

A *harmadik csoportba* a vérfertőzés vonható, mivel e bűncselekménynek privilegizált esete is van.

E) Csoportosítás egyéb szempontok szerint

Speciális büntethetőséget kizáró okot fogalmaz meg a törvény a vérfertőzés esetében. A Btk. 203. § (2) bekezdése szerint nem büntethető a leszármazó, ha a cselekmény elkövetéskor tizennyolcadik életévét nem töltötte be.

Az értelmező rendelkezések körében a jogalkotó

a) a tiltott pornográf felvétellel visszaélés esetében meghatározza a felvétel, a pornográf felvétel és a pornográf jellegű műsor fogalmát,¹⁰⁵

b) az erőszakos közösülés és a szemérem elleni erőszak alkalmazásában a tizenkettedik életévét be nem töltött személyt védekezésre képtelennek tekinti,¹⁰⁶ illetőleg

c) definiálja az üzletszerű kéjelgést és a fajtalanságot.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Btk. 209. §.

¹⁰⁵ Btk. 204. § (7) bekezdése.

¹⁰⁶ Btk. 210. §.

¹⁰⁷ Btk. 210/A. §.

3. Forrás-és irodalomjegyzék

1. Angyal Pál: A szemérem elleni büntettek és vétségek (Attila-nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1937).
2. Horváth–Kereszty–Marázné–Merényi–Nagy–Vida: Fejezetek a magyar büntetőjog különös része köréből (JATEPress Kiadó, Szeged, 1994).
3. Kovács Gyula: Az erőszakos közösülés bizonyítási problémái az 1997. évi LXXIII. törvény módosítását követően. Belügyi Szemle 4–5/2000. szám, (Belügyminisztérium, Budapest, 2000).
4. Kovács Gyula: A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények vázlata (Btk. XIV. fejezet). ORFK Tájékoztató, 4/2002. szám, (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2002).
5. Tóth Gábor: Egy ágyban az ellenséggel (Collega – Szakmai folyóirat, joghallgatók számára, 5/1997. szám, Accursius Jogász Egylet, Budapest, 1977).